

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНКИ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

ЯСІНОВСЬКА Ірина Фантинівна - кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання Львівського національного університету імені Івана Франка

В статті представлені результати дослідження поняття «фінансова стійкість підприємства». Приведені основні ознаки фінансової стійкості та фактори, що впливають на рівень її забезпечення. Досліджені та узагальнені найбільш розповсюджені підходи до здійснення аналізу фінансової стійкості підприємств з метою подальшого вдосконалення методичного забезпечення оцінки фінансової стійкості.

Ключові слова: фінанси, держава, функції фінансів, фінансові ресурси, валовий внутрішній продукт, національний дохід.

Постановка проблеми

Економічна криза, політична нестабільність, необґрунтованість реформ окремих секторів економіки стали вагомими причинами погіршення фінансового стану вітчизняних підприємств. Суб'єкти господарювання працюють в умовах, що постійно змінюються. На діяльність підприємств негативно впливає відсутність належного рівня їх фінансової стійкості, яка є основою нормального функціонування та нарощення економічного потенціалу. Тому актуальним та важливим є питання оцінки фінансової стійкості підприємств та удосконалення з цією метою існуючих методичних підходів.

Стан дослідження

Дослідження підходів оцінки фінансової стійкості підприємств висвітлені у працях науковців: О.Я. Базілінська, Б.В. Гри-

нів, О.І. Дедіков, Н.М. Деєва, М.С. Заюкова, В.О. Калишенко, В.М. Кремень, О.Є. Кузьмін, В.С. Марцин, О.Г. Мельник, К.М. Москалець, Л.Ю. Наумова, А.О. Овсянківа, О.О. Оржинська, В.О. Подольська, Ю.С. Цал-Цалко, С.Я. Щепетков та ін.

Аналіз наукових праць вказаних авторів дає підстави говорити про те, що разом з достатньо ґрунтовною опрацюваністю проблеми відсутній чіткий підхід до оцінки фінансової стійкості підприємств, що вказує на необхідність подальших досліджень у даному напрямку.

У статті ставилося завдання проаналізувати та узагальнити існуючі підходи до оцінки фінансової стійкості підприємства з метою наступного удосконалення методичного забезпечення.

Виклад основного матеріалу

Фінансова стійкість передбачає здатність підприємства зберігати заданий режим функціонування за найважливішими фінансово-економічними показниками. Вона може розглядатися як результуюча категорія, що характеризує рівень стійкості роботи підприємства, його здатність забезпечити стабільні техніко-економічні показники й ефективно адаптуватися до змін у зовнішньому оточенні та внутрішньому середовищі. Рівень фінансової стійкості впливає і на можливість підприємства. Визначення меж фінансової стійкості належить до найбільш важливих економічних проблем, тому що недостатня фінансова стійкість може при-

звести до неплатоспроможності підприємства й відсутності засобів для розвитку виробництва, а надлишкова буде перешкоджати розвитку, формуючи на підприємстві зайві запаси і резерви. Фінансова стійкість має характеризуватися таким станом фінансових ресурсів, який відповідає вимогам ринку, а їхній розподіл і використання мають забезпечувати розвиток підприємства на основі зростання прибутку й капіталу при збереженні платоспроможності в умовах допустимого рівня ризику [11, с. 14].

В економічній літературі мають місце різні точки зору щодо трактування категорії «фінансова стійкість», окремі з них розглянемо. Так, за визначенням Заюкової М.С., «фінансова стійкість - це такий стан підприємства, за якого обсяг його власних коштів достатній для погашення зобов'язань у довготерміновому періоді, кошти, які вкладені в підприємницьку діяльність, окупаються за рахунок грошових надходжень від господарської діяльності, а отриманий прибуток забезпечує самофінансування та незалежність підприємства від зовнішніх залучених джерел формування активів» [4, с. 93]. Кремень В.М. та Щепетков С.Я. зазначають, що «фінансова стійкість підприємства означає здатність господарюючого суб'єкта функціонувати і розвиватися, зберігати рівновагу своїх активів і пасивів у мінливих умовах внутрішнього і зовнішнього середовища» [6, с. 110]. Схоже визначення пропонує Марцин В.С.: «Фінансова стійкість – це здатність підприємства стабільно розвиватися, зберігаючи свою фінансову безпеку в умовах ризикового внутрішнього і зовнішнього середовища з метою максимізації фінансових результатів і забезпечення розширеного відтворення» [8, с. 27].

На думку Москалець К.М., «фінансова стійкість – це комплексне поняття, яке перебуває під впливом різноманітних фінансово-економічних процесів, тому їх слід визначити як такий стан фінансових ресурсів підприємства, результативності їхнього розміщення й використання, при якому забезпечується розвиток виробництва чи інших сфер діяльності на основі зростання прибутку й активів при збереженні платоспроможності й кредитоспроможності та досягненні

незалежності від зовнішніх джерел фінансування» [9, с. 83].

У сучасній теорії і практиці вважається, що об'єктивна оцінка фінансового стану і фінансової стійкості підприємства дає змогу керівному органу сформулювати оптимальне співвідношення продуктивних активів, збалансувати структуру капіталів, встановити найбільш раціональне спрямування наявних ресурсів, підвищуючи при цьому його інвестиційну привабливість і позиціонування на ринках. Саме тому багато авторів обґрунтовують доцільність взаємопов'язаного оцінювання фінансового стану і фінансової стійкості підприємства, дотримуючись позицій, що "... в сучасних умовах ведення бізнесу фінансову стійкість слід розглядати як комплексну категорію, що відображає рівень фінансового стану підприємства, здатність забезпечувати розвиток діяльності " [12, с. 137].

Аналіз економічної літератури показав, що залежно від контексту дослідження під фінансовою стійкістю розуміють здатність підприємства функціонувати і розвиватися, зберігаючи свою здатність до самозабезпечення в межах допустимого рівня ризику. Фінансова стійкість підприємства забезпечується високою часткою власного капіталу в загальній сумі його фінансових засобів. Вона показує рівень ризику діяльності підприємства та його залежність від зовнішніх джерел фінансування.

Завдання аналізу фінансової стійкості підприємств: аналіз структури джерел фінансування діяльності підприємства, оцінка ступеня залежності підприємства від короткострокових зобов'язань, аналіз фінансової стійкості на основі аналізу джерел фінансування необоротних та оборотних активів підприємства, аналіз інтенсивності використання позикових засобів, оцінка рівня довгострокової стійкості підприємства без позикових засобів, зіставлення дебіторської і кредиторської заборгованостей, оцінка можливості втрати і відновлення платоспроможності підприємства, визначення запасу стійкості фінансового стану підприємства.

Стабільне зростання валюти балансу, достатній рівень ліквідності, платоспроможності і надійності підприємства, значна част-

Рис. 1. Ознаки фінансової стійкості підприємства

ка власних джерел фінансування діяльності підприємства, стабільність доходів та якість активів, здатність підприємства розширювати свою діяльність є основними ознаками фінансової стійкості підприємств (рис. 1).

Окремі дослідники [1, с. 108; 3, с. 125] пропонують оцінювати фінансову стійкість підприємства на основі обчислення системи абсолютних (узагальнюючих) та відносних (часткових) показників. Показники, які характеризують рівень забезпеченості оборотних активів підприємства джерелами їх формування, є абсолютними загальними показниками його фінансової стійкості. Для характеристики джерел формування запасів підприємства використовуються наступні показники: наявність власних оборотних коштів для формування запасів; наявність

капіталу, довгострокових кредитів та позик для формування запасів; наявність власного оборотного капіталу, довгострокових та короткострокових кредитів та позик для формування запасів. З'ясувати, наскільки підприємство забезпечене джерелами формування запасів можна за допомогою наступних показників: надлишок або нестача власних обо-

ротних коштів для формування запасів; надлишок або нестача власних і довгострокових джерел формування запасів; надлишок або нестача загальної суми основних джерел формування запасів (рис. 2).

Рис. 2. Узагальнюючі показники фінансової стійкості підприємства

Кремень В.М. та Щепетков С.Я. теж пропонують з метою оцінки фінансової стійкості підприємства використовувати абсолютний показник – так званий трикомпонентний показник, який дозволяє визначити тип фінансової стійкості підприємства. Така оцінка фінансової стійкості ґрунтується на порівнянні обсягів запасів і витрат із величиною джерел їх фінансування [6, с. 112].

За результатами обчислення вищезгаданих показників окремі науковці [1, с. 109; 3, с.128] пропонують віднести підприємство до певного типу фінансової стійкості :

- абсолютна фінансова стійкість підприємства – усі запаси підприємства формуються за рахунок його власних коштів, підприємство є платоспроможним;
- нормальна фінансова стійкість підприємства – платоспроможність підприємства у даному випадку гарантована, проте для

покриття запасів підприємству недостатньо власних коштів та залучаються довгострокові позики;

- передкризовий фінансовий стан підприємства – платоспроможність підприємства порушена, для покриття запасів використовуються власні кошти, довгострокові та короткострокові позикові кошти:

- кризовий фінансовий стан підприємства – підприємству не вистачає джерел фінансування запасів, підприємство на межі банкрутства.

Кремень В.М. та Щепетков С.Я. виділяють стійкість, яка може бути абсолютною, стійкою та нестійкою, і нестійкість, яка, у свою чергу, може проявлятися як стійка, нестійка, передкризова і кризова [6, с.114].

Більшість науковців [1, с.112; 3, с.134; 6, с.110; 13, с.330] схиляється до думки, що особливо важливе значення при оцінці фінансової стійкості підприємства належить

Таблиця 1

Підходи до оцінки фінансової стійкості підприємства [5]

Назва підходу	Сутнісне наповнення	Результат оцінки
Агрегатний підхід	аналіз абсолютних показників фінансової стійкості	визначення типу фінансової стійкості
Коефіцієнтний підхід	аналіз відносних показників фінансової стійкості та їх порівняння з нормативними значеннями	визначення реального фінансового стану, слабких і сильних сторін діяльності підприємства
Маржинальний підхід	розрахунок порогу рентабельності за допомогою поділу затрат на постійні і змінні та використання показника маржинального доходу	визначення запасу фінансової стійкості
Бальний підхід	додавання коефіцієнтів ліквідності до складу показників у бальній оцінці фінансової стійкості	визначення класу фінансової стійкості
Балансовий підхід	використання балансової моделі	оцінка фінансової стійкості виходячи зі ступеня покриття запасів та основних засобів джерелами фінансування
Інтегральний підхід	інтегральна оцінка ступеня фінансової стійкості з використанням узагальнюючого показника зміни фінансової стійкості	визначення ступеню фінансової стійкості та виявлення її динаміки
Факторний підхід	проведення факторного аналізу фінансової стійкості, який включає в себе побудову ланцюга показників та аналіз їх темпів зростання	визначення рангу показників, який дозволить сформулювати висновок про фінансовий стан підприємства
Матричний підхід	складання матричних балансів	розрахунок структури й визначення якості активів балансу та достатності джерел їх фінансування

відносним (частковим) показникам. Відповідний аналіз здійснюється за допомогою обчислення та порівняння коефіцієнтів з їх нормативними значеннями, а також порівняння їх зміни у динаміці. До часткових (відносних) показників оцінки фінансової стійкості підприємства відносять наступні показники: коефіцієнт автономії (фінансової незалежності), коефіцієнт концентрації позикового капіталу, коефіцієнт фінансового ризику, коефіцієнт реальної вартості основних засобів у валюті балансу, коефіцієнт реальної вартості основних засобів та запасів у валюті балансу, коефіцієнт маневреності, коефіцієнт інвестування, коефіцієнт фінансової стійкості I, коефіцієнт фінансової стійкості II. Дослідження підходів різних науковців дозволяє стверджувати, що найбільш поширеними є коефіцієнт автономії, коефіцієнт співвідношення власних і залучених коштів, коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів та коефіцієнт маневреності.

Окремі дослідники [2, с. 126] пропонують обчислювати інтегральний показник фінансової стійкості підприємства.

Базілінська О.Я. пропонує оцінювати запас фінансової стійкості, що характеризує рівень захищеності основної діяльності, який є в підприємства на даний момент і яким можна скористатися на випадок форсмажорних обставин [1, с. 112]. Автор зазначає, що запас фінансової стійкості характеризує поріг рентабельності, зону безпеки, а також показники операційного, фінансового та операційно-фінансового леввериджу.

Розширений перелік підходів оцінки фінансової стійкості підприємства подають Калишенко В.О. та Москалець К.М. (табл. 1).

Аналіз узагальнюючих показників фінансової стійкості вітчизняних підприємств у 2014 році свідчить про їх кризовий фінансовий стан, оскільки прослідковується дефіцит (нестача) коштів для формування запасів. Значення часткових показників підтверджують зроблений висновок. Так, значення коефіцієнта автономії у 2014 році на рівні 0,246 вказує на те, що діяльність підприємств на 75,4% фінансується за рахунок позикового капіталу. Значення коефіцієнтів концентрації позикового капіталу та фінансування, 0,754 та 0,328 відповідно підтверджують наявність серйозних проблем вітчизняних підприємств із забезпеченням їх фінансової стійкості.

Забезпечити фінансову стійкість може тільки те підприємство, яке активно реагує на зміну внутрішніх і зовнішніх чинників.

Рис. 3. Внутрішні та зовнішні чинники фінансової стійкості підприємства

Аналіз комплексу показників дає можливість визначити чинники та їх вплив на рівень фінансової стійкості підприємства, що дозволяє своєчасно вжити певних заходів для покращення фінансового стану підприємства, зменшення його залежності від зовнішніх фінансових ресурсів і забезпечення платоспроможності в довгостроковий період. На фінансову стійкість підприємства впливають різноманітні чинників, які можна класифікувати за різними класифікаційними ознаками. Так, за місцем виникнення їх поділяють на зовнішні і внутрішні, за значимістю результату – основні і другорядні, за структурою – прості і складні, за часом дії – постійні і тимчасові.

Внутрішні чинники залежать від організації роботи самого підприємства, зовнішні – від рішень керівництва і колективу підприємства не залежать. Компетенція і професіоналізм спеціалістів підприємства, їх вміння враховувати зміни внутрішнього і зовнішнього середовища, злагодженість роботи колективу є теж дуже важливим чинником його фінансової стійкості. Крім того, основними внутрішніми чинниками, які необхідно враховувати на рівні окремих підприємств, є: склад і структура продукції, що випускається, і послуг, що надаються; виручка в неподільному зв'язку з витратами виробництва; потенційна можливість підприємства зайняти певну частку ринку; оптимальний склад і структура активів; склад, структура та стан фінансових ресурсів; правильний вибір стратегії і тактики управління фінансовими ресурсами; галузева приналежність суб'єкта господарювання.

До зовнішніх чинників, які слід врахувати, відносять: вплив економічних і соціальних умов господарювання, зокрема рівень розвитку техніки і технології в галузі; платоспроможний попит населення; економічна політика, її стабільність і обґрунтованість; законодавчо-правова база господарської діяльності.

Основними чинниками, що зумовлюють погіршення фінансової незалежності підприємств, є недотримання «золотого правила фінансування» діяльності підприємства, зростання обсягів позикового капіталу в усіх формах на підприємстві, нарощування

кредиторської заборгованості, зростання вартості банківських кредитів, наявність заставного капіталу тощо [7, с. 114].

Макрофінансова стабілізація є головним чинником створення сприятливого економічного середовища, в якому підприємства отримують можливість нарощування обсягів виробництва та інтенсивного генерування власних фінансових ресурсів [10, с. 14].

Висновки

Узагальнюючи методики оцінки фінансової стійкості, можна виокремити наступні напрями її дослідження, які можна вважати фундаментальними: визначення рівня забезпеченості запасів джерелами їх формування; аналіз часткових показників (коефіцієнтів) фінансової стійкості в динаміці та порівняння їх з нормативними значеннями; обчислення інтегрованого показника, який формується з декількох найбільш вагомих коефіцієнтів. Найпоширенішими у вітчизняній практиці є перші два підходи.

Обираючи підхід до аналізу фінансової стійкості підприємства, варто враховувати завдання аналізу та специфіку діяльності підприємства. Існує потреба підбору та розробки системи критеріїв та показників, які б враховували вид економічної діяльності підприємства та галузеві особливості.

Література

1. Базилінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / О.Я. Базилінська. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 328 с.
2. Гринів Б.В. Деякі проблеми методики аналізу фінансової стійкості підприємства / Б.В. Гринів // Вісник Львівської комерційної академії. Серія : Економічна. – 2014. – Вип. 44. – С. 123-127.
3. Деева Н.М., Дедіков О.І. Фінансовий аналіз : навч. посібник / Н.М. Деева, О.І. Дедіков – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 328 с.
4. Заюкова М.С. Теорія фінансової стійкості підприємства: [монографія] / М.С. Заюкова. – Вінниця: Вид-во «Універсум», 2009. – 155с.
5. Калищенко В.О. Огляд та узагальнення методичних підходів до оцінки фі-

АНОТАЦІЯ

У статті подані результати дослідження поняття «фінансова стійкість підприємства». Наведено основні ознаки фінансової стійкості та чинники, що впливають на рівень її забезпечення. Досліджено та узагальнено найпоширеніші підходи здійснення аналізу фінансової стійкості підприємств з метою наступного удосконалення методичного забезпечення оцінки фінансової стійкості.

SUMMARY

The article presents the results of research of definition "financial stability of the company". The basic features of financial stability and factors which affect the level of its providing are given. The most common approaches of analyzing the financial stability of enterprises for further improvement of methodological support assessment of financial stability are studied and summarized.

нансової стійкості підприємства [Електронний ресурс] / В.О. Калишенко, К.М. Москалець // Матеріали VII Міжнародної наукової інтернет-конференції «Простір і час сучасної науки». – Режим доступу: <http://intkonf.org/kalishenko-vo-moskalets-km-oglyad-ta-uzagalnennya-metodichnih-pidhodiv-dotsinki-finansovoyi-stiykosti-pidpriem>.

6. Кремень В.М. Оцінювання фінансової стійкості підприємства / В.М. Кремень, С.Я. Щепетков // Актуальні проблеми економіки. – 2011. – №1 (115). – С. 107-115.

7. Кузьмін О.Є. Нормативно-критеріальне забезпечення діагностики фінансового стану підприємства / О.Є. Кузьмін, О.Г. Мельник // Фінанси України. – 2010. – №8. – С. 105-114.

8. Марцин В.С. Надійність, платоспроможність та фінансова стійкість – основні складові фінансового стану підприємства / В.С. Марцин // Економіка. Фінанси. Право. – 2008. – №7. – С. 26-28.

9. Москалець К.М. Визначення поняття та функцій категорії «фінансова стійкість» як критерію ефективності фінансової діяль-

ності підприємства / К.М. Москалець // *Materialy VI Miedzynarodowej naukowo-praktycznej konferencji «Nauka I wyksztaicenie bez granic – 2010»*. – 2010. – С. 81-88.

10. Наумова Л.Ю. Фінансова стійкість підприємств та її забезпечення в трансформаційній економіці України. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук Спеціальність 08.00.08. – Гроші, фінанси і кредит. - 2008. - 19 с.

11. Овсяннікова А.О. Оцінювання фінансової стійкості та платоспроможності підприємства як інструменту контролю за його діяльністю. - Наука і вища освіта : тези доповідей XXIII Міжнар. наук. конф., - м. Запоріжжя, 23 квітня 2015 р. / Класичний приватний університет. – Запоріжжя : КПУ, 2015. – 638 с.

12. Подольська В.О. Комплексна оцінка фінансової стійкості підприємства / В.О. Подольська, О.О. Оржинська // Науковий вісник Полтавського університету споживчої кооперації України. – 2009. – № 4 (35). – С. 136-142.

13. Цал-Цалко Ю.С. Фінансовий аналіз : підручник / Ю.С. Цал-Цалко – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.